

AJER
AKADEMIC JOURNAL OF
EDUCATIONAL RESEARCH

ISSUE 1

**AKADEMIC JOURNAL
OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL**

FEBRUARY 2024

WWW.AJERUZ.COM

TA'LIM KLASTERI MUHITIDA TALABALARNING INDIVIDUAL YONDASHUV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH JIHLTLARI

Usarov Jabbor Eshbekovich

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, pedagogika fanlari doktori, professor

Annotatsiya: *Mazkur maqolada talabalarning mustaqil ta'limini yo'lga qo'yish, ulardagi pedagogik faoliyat kompetentligini individual ta'lim traektoriyasi asosida rivojlantirish metodikasini takomillashtirish bilan bog'liq omillar hamda ularning ilmiy nuqtai nazardan tahlillari xususida fikr yuritilgan.*

Kalit so'zlar: *talaba, kasbiy kompetentlik, individual ta'lim texnologiyalari, ta'lim traektoriyasi, metodika, ta'lim klasteri muhiti.*

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida klaster asosida pedagogik obektlarni loyihalashga oid metodologik yondashuvlarni chuqur nazariy tadqiq etish ya'ni, uzluksiz ta'lim tizimining barcha bosqichlari hamda ta'lim klasteri muhitini yaratuvchi sub'ektlarning o'zaro manfaatli hamkorligi qaratilgan izlanishlar muhim ahamiyat kasb etadi. Ta'lim jarayoniga tatbiq etilayotgan innovatsiyalar samarasi bo'lajak o'qituvchining shaxsiy-kasbiy rivojlanganligi darajasiga bevosita bog'liq. Shu ma'noda bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda talabalarning individual ta'lim traektoriyasini belgilash, yoshlarni jamiyatning faol ishtirokchisi sifatida o'zlarini namoyon etishlari dolzarb masalaga hisoblanadi. Shunday qilib, ta'lim muassasalarida fanni o'qitishning xususiy-metodik texnologiyasini ishlab chiqish, o'qituvchilarning har bir mashg'ulotga ijodkorlik bilan yondashuvi va metodik kompetentligini rivojlantirish asosida hamkorlikda o'qitishga yo'naltirilgan ta'lim klasteri muhitini yaratishni taqozo etadi.

Bu borada mamlakatimizda qator ishlar amalga oshirilmoqda xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi «O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi PF-5847-son farmonida "... talabalarda mustaqil ta'lim olish, tanqidiy va ijodiy fikrlash, tizimli tahlil qilish, o'quv jarayonida kompetensiyalarni kuchaytirishga qaratilgan metodika va texnologiyalarni joriy etish, o'quv jarayonini amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirish" kabi ustuvor vazifalar belgilab berilgan. Bu esa talabalarning individual ta'lim traektoriyasi asosida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida darslarni kompetensiyaviy yondashuvga tayangan holda o'qitish metodikasi mazmuni takomillashtirishning samarali ta'sirini kafolatlaydi. Zero, ta'lim klasteri muhitini ta'minlash ta'lim beruvchi, ta'lim oluvchi, buyurtmachilar, ish beruvchilar va nazorat qiluvchilarni hamda ularning aniq maqsad-vazifalari uyg'unligini ta'minlashni ko'zda tutadi. Bu masala bir qator Respublikamizning pedagog olimlari tomonidan tadqiq etilgan masalan, G'.Muxamedov, U.Xodjamqulov, S.Toshtemirovalarning ishlarida pedagogik ta'lim innovatsion klasterining ilmiy-nazariy asoslari B.Nazarova, N.Muslimovlar tomonidan kompetensiya, kasbiy kompetentlikning konseptual asoslari yoritilgan.

Jamiyatning barcha sohalarida yuqori kompetentlikka ega bo‘lgan zamonaviy mutaxassislarga bo‘lgan ijtimoiy talabning ortishi, oliy ta‘lim muassasalari tomonidan innovatsion pedagogik omillar asosida ijtimoiy-iqtisodiy sohalar uchun kompetentli, mobil kadrlar tayyorlash dasturining kompleks metodikalariga bo‘lgan zaruratni hamda ilmiy tadqiq etish zaruratini keltirib chiqarmoqda. Ilmiy adabiyotlar tahliliga ko‘ra, ta‘lim jarayonini tashkil etishdagi didaktik imkoniyatlarning oshirilish ta‘lim jarayonining muhim omillari ekanligi S.A.Haydarov, B.B.Ma‘murov, O.D.Raximovlar, shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim texnologiyalari asosida fanni o‘qitishning metodik tizimini rivojlantirishning nazariy asoslari M.V.Korotkova, A.F.Ismailov, R.B.Yarmatovlar tomonidan o‘rganilgan bo‘lsa, V.V.Serikovning nazariy qarashlarida talabaga yo‘naltirilgan ta‘lim - bu shaxsning individualligini tashkil etuvchi barcha aqliy xususiyatlar yig‘indisi bo‘lib, ta‘lim texnologiyasining individual xususiyatlarini hisobga olgan holda yo‘naltirilgan yondashuv tamoyiliga asoslanishi ta‘kidlanadi.

Ta‘lim muassasalarida olingan nazariy bilimlarni hayotiy faoliyatda qo‘llash hamda amaliy jihatdan rivojlantirishning bosh me‘zoni sifatida ta‘lim klasteri sub’ektlari manfaatli hamkorligini ta‘minlovchi ta‘lim klasteri muhiti xususida qisqacha to‘xtalib o‘tamiz.

Ta‘lim klasteri muhiti yuzaga kelishi ta‘lim oluvchilarning sifatli va zamonaviy ta‘lim olishlarini ta‘minlovchi vosita hisoblanadi. Shu ma‘noda biz mulohaza yuritilayotgan muhit: o‘quvchining ijtimoiylashuvi ya‘ni, jamiyatga tez moslashishiga ikkinchidan, o‘quvchining ta‘lim olishiga ko‘maklashuvchi tashqi omillarga bular, maktab, OTM, mahalla, vazirliklar va hokimliklar bo‘lishi mumkin, uchinchidan, o‘zining bilimi, hayotiy va kasbiy faoliyatidagi o‘quvchining o‘zini namoyon etishi muhitining jamlanmasidan iborat bo‘ladi. Ta‘lim muhitida talabalarning individual yondashuvini ta‘minlashning qanday zarurati bor? Nima sababdan bugungi kunda mustaqil ta‘limga e‘tibor kuchaydi? Degan savollar ta‘lim jarayonining zamonaviy konsepsiyasini belgilaydi. Sababi ta‘lim oluvchilardagi genetik moyillik hamda shaxsning o‘ziga xosligi (unikalligi), ularning turli fanlarni o‘zlashtirish darajasi va mos

holda qiziqishlarning ham turlicha ekanligi, o'quvchilarning fanlarga oid nazariy ma'lumotlarni qabul qilish vaqti, o'quv materiallarini o'zlashtirish davri bir-biridan farq qilishi, berilayotgan o'quv materiallarining "protsiya"si va mustahkamlanish-takrorlanish davri, yashayotgan tabiiy va ijtimoiy muhitning ta'siri hamda yana bir eng muhim jihatlardan biri ta'lim oluvchining atrofidagi "ijobiy ta'lim muhiti"ning yaratilganligi muhim hisoblanadi, u o'quvchining ta'lim traektoriyasini belgilab beradi. Yuqoridagi omillarni barchasini an'anaviy, umumiy yondashuvga asoslangan dars mashg'ulotlarida inobatga olishning ehtimolligi ancha past bo'lganligi bois, ta'limda individual yondashuv kun tartibiga chiqmoqda, deb hisoblashimiz mumkin.

Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishdagi didaktik imkoniyatlari mutaxassislikka kirish jarayonining diagnostika va korreksiya bosqichlarini mustaqil ta'lim mazmuniga ustoz-shogird munosabatida kiritish masalasi, ta'lim klasterining shaxsga yo'naltirilgan, individual ta'lim muhitida talabalarning kasbiy-amaliy ko'nikmalarini fanning hayotiy jihatlari ko'zda tutuvchi akademik topshiriqlarni tayyorlash hamda fanni o'zlashtirishning vizual, audial, diskret kabi axborotni qabul qilish usullaridan samarali foydalanish zarur. Bunda ta'lim oluvchilarning o'quv materialini tushinishi, qo'llay olishi hamda unga kreativ yondashish ko'nikmasini shakllantirish asosida kasbiy yetilish darajalari bilan didaktik sinergiyasiga ustuvorlik berishni nazarda tutadi. Talabalarning individual ta'lim shakli ularda kasbiy kompetentlikning rivojlanganligini baholash mezonlari anglash, tahlil va qo'llash kabi transformativ ko'nikmalar bilan bog'liq bo'lib, metodik yo'nalganlik malakalari "bilimdan tajribaga" tamoyili asosida amalga oshiriladi. Mazkur jarayonning metodik, tashkiliy-pedagogik tuzilmasi hamda didaktik ta'minoti klaster muhitida talabalarni amaliy-kasbiy faoliyatga undovchi turli loyihalar, kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan hamda fanni o'qitish samaradorligini oshirish masalalariga bag'ishlangan o'quv-metodik majmualar mazmunini to'ldirish uchun konsultativ manba sifatida foydalanishi bilan tavsiflanadi.

Ta'lim sifatini oshirish albatta, yangi yondashuvlarni talab qiladi va bu yondashuvlardan biri sifatida pedagogik ta'limdagi klasteri keltirib o'tish mumkin. Bu maktabgacha ta'lim muassasasidan boshlab, ishlab chiqarishgacha bo'lgan uzluksiz ta'limning maqsadli va manzilli yaxlit tizimini qamrab oladi. Natijada sifatli ta'lim xizmatlari yuqori kompetentlikka ega bo'lgan mutaxassis tayyorlashni, o'zaro manfaatli bir-birini to'ldirib boruvchi hamkorlikni, individual rivojlanish traektoriyasi davomida ta'lim oluvchining subektiv yondashuvini talab qiladi. Olimlar fikriga ko'ra, innovatsion faoliyat - pedagogik jamoani harakatga keltirishi, yangi ijtimoiy talablarni qo'yishi, vujudga keluvchi muammolarni mobillik, adaptivlik asosida bartaraf etishi hamda talaba shaxsining faolligini oshirish hamda kreativ fikrlash jarayoniga olib kirish, nostandart vaziyatlarda muvofiqlashgan qarorlarni qabul qilishga imkon beradigan o'quv jarayonini to'g'ri tashkil qilishga bevosita aloqador. Bunda pedagogik diagnostika va mustaqil ta'lim jarayoni mazmuniga ustoz-shogird munosabatlarini kiritish ham muhim rol o'ynaydi.

Shu asosda o'qitish jarayonida maqsadli yo'naltirilgan yondashuvni amalga oshirishda ta'lim samaradorligini ta'minlovchi vosita va omillarning pedagogik faoliyat bilan uyg'unligi, talabaning o'z faoliyatini nazorat qilishi hamda mustaqil fikr yuritishi,

ratsional qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini individual ta'lim yondashuvi asosida shakllantirish mumkin. Yaratiladigan interfaol o'quv muhitida ishbilarmonlik va SMART- time qoidalari asosida talabalarning kasbiy yetilish, shakllanish traektoriyasi tizimli tashkil etildi. Kasbiy faoliyat yoki ilmiy-tadqiqot yo'nalishi ta'lim klasteri subektlarining manfaatli ta'sir muhitida samarali bo'ladi. Subektlarning manfaatli ta'sir muhitini umumiy o'rta va oliy ta'lim misolida quyidagicha izohlash mumkin:

1-rasm. Ta'lim klasteri subektlarining manfaatli ta'sir muhiti

Talabalarning amaliy kompetensiyalarini tabiiy ravishda kuzatish imkoniyati pedagogik ta'lim innovatsion klasteri sharoitida ta'lim subektlarining manfaatli ta'sir muhiti yuzaga keladi. Xususan, bo'lajak o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishda pedagoglarga qo'yilgan talablarni shartli ravishda transformativ ko'nikmalar, metodik yo'nalganlik va malakalarni shakllantirishda "bilimdan tajribaga" munosabati asosida ijodiy topshiriqlar yaratish hamda topshiriq mazmuniga nazoratli impuls baholash vositalarini kiritish mumkin. Shunday qilib, innovatsion metodikalar, turli xildagi o'quv adabiyotlar, o'qitishga berilgan baho va xulosalar bilan tanishish imkoniyati pedagogik ta'lim innovatsion klasteri sharoitida ta'lim subektlarining

manfaatli ta'sir muhitini yuzaga keltiradi. Bo'lajak pedagoglarga qo'yilgan talablarni shartli ravishda transformativ ko'nikmalar, metodik yo'nalganlik va malakalarni shakllantirishda "bilimdan tajribaga" munosabati asosida ijodiy topshiriqlar yaratish hamda topshiriq mazmuniga nazoratli impuls baholash vositasini kiritish bosqichlariga ajratish mumkin. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari modernizatsiyasi asosida talabalarda kasbiy kompetentlikning rivojlanganligi baholash mezonlari anglash, tahlil va qo'llash kabi transformativ ko'nikmalar negizida realizatsiya qilindi. Bunda ayniqsa talabalarning metodik yo'nalganligini ham alohida o'rganishga urg'u berish, ijodiy mashqlar mazmuniga obektiv baholash imkoniyatini yaratish, ta'lim muhitida talabalarning akademik topshiriqlarni o'zlashtirishdagi vizual, audial, diskret kabi tushunish qobiliyatlarini hamda ulardagi kreativlik darajalari integratsiyasi ta'lim klasteri muhitida talabalarning individual yondashuv kompetentligini rivojlantirishning bosh omili hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Pedagogik ta'lim sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-4623 sonli qarori. 2020-yil 27-fevral. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 28.02.2020-y., 07/20/4623/0220-son, 13.06.2020-y., 07/20/4749/0758-son.
2. Muxamedov G'.I., Xo'jamqulov U.N. Pedagogik ta'lim innovatsion klasteri: ta'rif, tavsif, tasnif. - Chirchiq, 2019. –b 90.
3. Usarov J.E., Muxamedov G.I. Uzluksiz pedagogik ta'lim klasteri sharoitida kompetentlik talablari va ta'lim samaradorligi imkoniyatlari // Uzluksiz ta'lim, Maxsus son, 2020. B.3.
4. Toshtemirova S.A. Klaster yondashuvi asosida umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish / Pedagogika fanlari bo'yicha fals.d. (PhD) ... dissertatsiyasi. – Toshkent, 2021. – B. 160.
5. Nazarova B. A. Pedagogika kollejlari bo'lg'usi o'qituvchilarining kasbiy layoqatini tarbiyalash. Ped. fan. nom. ... diss.. -Toshkent: 2009. -176 b.
6. Korotkova M.V. Metodika provedeniya igr i diskussiy na urokax istorii. - M.: VLADOS-PRESS, 2001. -C.5.
7. Serikov V.V. Obrazovanie i lichnost: Teoriya i praktika proektirovaniya pedagogicheskix sistem.– M., 1999. – S. 188.
8. Yarmatov R.B. Bo'lajak tarix o'qituvchilarining kasbiy metodik tayyorgarligini takomillashtirish. Ped.fan.doktori (DSc) ... dis. avtoreferati. - Toshkent, 2020. - 70 b.

**AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
international scientific journal
1-son**

Nashr qilingan sana: 25.02.2024.
Shrift: "Times New Roman".

“AJER INTER” MCHJ

Manzil: 700096, Toshkent shahri, Chilozor tumani, Bog‘iston ko‘chasi, 116/6.
www.ajeruz.com, info@ajeruz.com, +998950457172